

**MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII
AL REPUBLICII MOLDOVA**

CURRICULUM
la disciplina opțională
GHIDARE ÎN CARIERĂ
CLASELE VIII-IX

ARIA CURRICULARĂ

Consiliere și dezvoltare personală

Chișinău, 2022

Aprobat la Consiliul Național pentru Curriculum (Ordinul Ministerului Educației și Cercetării nr. 917 din 25.07.2023)

GRUPUL DE LUCRU PENTRU ELABORAREA CURRICULUMULUI:

- Wiltrud Weidinger Prof. Dr., Universitatea Pedagogică din Zurich, Departamentul Proiecte Internaționale în Educație (IPE), Șefa Centrului pentru Predare și Învățare Transculturală
- Corinna Borer Dr., Universitatea Pedagogică din Zurich, Departamentul Proiecte Internaționale în Educație (IPE), Asistent științific și Manager de proiecte
- Olaru Valentina Doctor în pedagogie, profesor la discipline socio-umanistice, grad didactic superior, Liceul Teoretic „Lucian Blaga”, mun. Chișinău
- Turchină Tatiana Psiholog, Șef Centru Resurse pentru Formare Continuă, Universitatea de Stat din Moldova, mun. Chișinău

RECENZENȚI:

- Otilia Dandara Profesor universitar, Doctor habilitat, Prim prorector, Prorector pentru activitatea didactică și studentescă, Universitatea de Stat din Moldova
- Nadejda Digor profesoară de istoria românilor și universală, educație pentru societate Grad didactic întâi,
Profesor practician la disciplina opțională JOBS-Ghidare în carieră
Instituția Publică Liceul Teoretic „Ion Luca Caragiale”
mun. Orhei
- Natalia Șcut profesoară, grad didactic II, Master în Științe ale educației
Profesor practician la disciplina opțională JOBS-Ghidare în carieră
Gimnaziul „Alexandru Ioan Cuza”, mun. Bălți

CUPRINS

I. PRELIMINARII.....	4
II. CONCEPȚIA DIDACTICĂ A DISCIPLINEI OPȚIONALE „GHIDARE ÎN CARIERĂ”.....	5
III. SISTEMUL DE COMPETENȚE	
3.1. Competențe-cheie prioritare pentru disciplina opțională „GHIDARE ÎN CARIERĂ”.....	8
3.2. Competențe transversale prioritare pentru disciplina opțională „GHIDARE ÎN CARIERĂ”.....	9
3.3. Competențe specifice ale disciplinei opționale „GHIDARE ÎN CARIERĂ”.....	10
IV. ADMINISTRAREA DISCIPLINEI.....	10
V. UNITĂȚI DE ÎNVĂȚARE	
5.1. Clasa VIII.....	11
5.2. Clasa IX.....	12
VI. SUGESTII METODOLOGICE. PROIECTAREA–PREDAREA–ÎNVĂȚAREA.....	14
VII. REPERE METODOLOGICE PRIVIND EVALUAREA.....	16
VIII. RESURSELE NECESARE PENTRU DESFĂȘURAREA PROCESULUI DE STUDIU.....	22
IX. BIBLIOGRAFIE.....	23

I. PRELIMINARII

Curriculumul la disciplina opțională „GHIDARE ÎN CARIERĂ” pentru clasele a VIII-a – IX-a (în continuare - Curriculum) reprezintă un document curricular de tip proiectiv, cu caracter reglator, care definește cadrul conceptual și metodologic al disciplinei opționale vizate.

Proiectarea curriculumului s-a realizat în conformitate cu prevederile *Codului Educației* al Republicii Moldova (2014) și în consens cu tendințele dezvoltării politicilor curriculare pe plan național:

- *Cadrul de referință al Curriculumului Național (2017)*;
- *Reperete conceptuale privind elaborarea curriculumului la disciplinele opționale (2017)*;
- *Instrucțiunea privind procesul de selectare și organizare a disciplinelor opționale în învățământul general (Ordinul MEC 636 din 31.05.2021)*

precum și cel internațional, în acord cu: *Recomandările Parlamentului European și ale Consiliului Uniunii Europene privind competențele-cheie din perspectiva învățării pe parcursul întregii vieți (2018)*.

Constructul curricular al disciplinei opționale „GHIDARE ÎN CARIERĂ” este o completare relevantă la curriculum-ul existent al disciplinei *Dezvoltare personală*. Acest curriculum se bazează pe experiențele cercetătorilor în domeniul psihopedagogic din Elveția, valorificarea proiectelor internaționale de lungă durată în educația și teoria dezvoltării personale și a abilităților de viață. Conceptele și ideile prezentate în curriculum au la bază valorificarea bunelor practici din instituțiile educaționale din Elveția, Germania, România și Moldova.

Orientarea și ghidarea în carieră este un subiect central pentru elevii claselor a VIII-a și a IX-a care paralel cu pregătirea școlară pentru trecerea la învățământul post-obligatoriu, își stabilesc premisele pentru alegerea viitoarelor obiective educaționale și ocupaționale.

Într-o lume a schimbării, pentru o integrare socio-profesională de succes, tinerii trebuie sprijiniți să-și dezvolte competența de proiectare a carierei pe parcursul întregii vieți. Formarea acestei competențe trebuie să înceapă cât mai timpuriu, pentru a-i ajuta pe tineri să ia primele decizii realiste privind cariera lor. În acest context Parlamentul Republicii Moldova a adoptat în anul 2003 Concepția privind orientarea, pregătirea și instruirea profesională a resurselor umane în care este stipulat că e necesar “să fie elaborate și puse în aplicare programe și activități special de informare, susținere psihologică, orientare, pregătire și integrare profesională a cetățenilor în corespundere cu particularitățile individuale ale personalității, cu necesitățile pieței muncii și cu schimbările social-economice continue, precum și măsuri de susținere a agenților economici pentru participarea lor la realizarea programelor respective” (cap III, art. 640).

În *Codul Educației*, aprobat în anul 2014, se pune un accent aparte pe crearea condițiilor de educație pentru carieră. În articolul 130 se stipulează despre necesitatea de a deschide Centre de ghidare și consiliere în carieră care ar avea misiunea de a susține elevii în procesul de proiectare a carierei. Disciplina opțională „GHIDARE ÎN CARIERĂ” răspunde acestor deziderate și pune în valoare oportunități de identificare conștientă a carierei într-un domeniu ales precum și opțiuni pentru trasee educaționale și profesionale paralele.

Componenta din disciplina obligatorie *Dezvoltare personală* care vizează și ghidarea în carieră nu are acoperirea necesară de timp educațional pentru a putea forma cu adevărat competențele necesare orientării și ghidării pentru carieră. Astfel, ca rezultat al studierii unor bune practici, Proiectul JOBS Moldova - Dezvoltare Personală vine cu această ofertă educațională. Elaborarea acestui curriculum a fost precedat de o fază pilot care a început în ianuarie 2016. Acest proiect este susținut de Fondul Comunitar al Cantonului Zurich din

Elveția. Proiectul a avut ca scop testarea materialului didactic elaborat JOBS (Orientarea în carieră în afaceri și școli) în clasele școlilor partenere din Republica Moldova din Orhei, Bălți și Chișinău și integrarea conceptului de predare JOBS dezvoltat de către Departamentul de Proiecte Internaționale (IPE) al Universității Pedagogice din Zurich (PHZH) în sistemul educațional al Republicii Moldova.

Disciplina opțională „GHIDARE ÎN CARIERĂ” se desfășoară în clasele a VIII-a și a IX-a și care pregătește elevii să aleagă fie o profesie, fie un traseu educațional ulterior. Lecțiile însoțesc pas cu pas elevii în tranziția de la școală la piața muncii. Este vorba despre cunoașterea propriilor competențe precum și a ofertelor de pe piața muncii și a educației. Aceasta include cercetarea asupra ofertelor locale de locuri de muncă și educație, precum și lecții pentru dezvoltarea abilităților de viață, de exemplu, gândire critică, comunicare, lucru în echipă și empatie. Scopul este de a fortifica stima de sine a elevilor, de a-i motiva să se implice în comunitate și în câmpul muncii, de a-i pregăti să își asume responsabilitatea pentru prezentul și viitorul lor.

Elevii trebuie formați ca să poată valorifica oportunitățile legate de carieră, precum și de a se adapta/ajusta ușor realității, reieșind din schimbările rapide ce vizează contextul național, local sau internațional. Prin recunoașterea și identificarea propriilor abilități, atitudini, interese și necesități individuale, și modul în care acestea sunt racordate la lumea muncii, elevii dobândesc competențele necesare pentru viața de adult. Ghidarea în carieră a tinerilor efectuată profesionist și cu impact durabil, contribuie la extinderea perspectivei de viitor a tinerilor. Aceștia sunt încurajați să-și urmeze calea de carieră aleasă personal pentru a-și valorifica abilitățile și interesele personale. Acest fapt aduce beneficii și oportunități sistemului economic în procesul de recrutare a forței de muncă calificată.

II. CONCEPȚIA CURRICULARĂ A DISCIPLINEI OPȚIONALE „GHIDARE ÎN CARIERĂ”

Disciplina opțională „GHIDARE ÎN CARIERĂ” răspunde la necesitățile sistemului educațional al Republicii Moldova și este în corelație cu misiunea și idealul educațional declarate în Codul educației (2014), care menționează în Art.5 că „*educația are ca misiune: b) dezvoltarea potențialului uman pentru a asigura calitatea vieții, creșterea durabilă a economiei și bunăstarea poporului*” iar în Art. 6 afirmă că „*Idealul educațional al școlii din Republica Moldova constă în formarea personalității cu spirit de inițiativă, capabile de autodezvoltare, care posedă nu numai un sistem de cunoștințe și competențe necesare pentru angajare pe piața muncii, dar și independență de opinie și acțiune, fiind deschisă pentru dialog intercultural în contextul valorilor naționale și universale asumate*”.

Disciplina în cauză pregătește elevii din clasele a VIII-a și a IX-a pentru alegerea viitoarei profesii sau orientarea către un traseu educațional relevant. Disciplina are ca fundament conceptual abordarea transversală de învățare bazată pe sarcini. Abordând învățarea bazată pe sarcini, sunt introduse conținuturi educaționale utile pentru a-i ghida pe elevi către alegerea profesiei. Materialele destinate predării și învățării, elaborate și utilizate în cadrul programului, conțin și recomandări pentru profesori, care îi îndrumă pe elevi pe parcursul anului școlar. Elevii învață multe despre propriile lor capacități (abilități de viață) și intră în contact cu întreprinderi locale, companii sau instituții publice care oferă locuri de muncă în regiunea lor. Ei cercetează oportunitățile de angajare, analizează condițiile economice și își pregătesc datele colectate pentru prezentări.

Scopul acestei abordări curriculare este ca toți tinerii ce vor studia această disciplină opțională să poată lua o decizie conștientă cu privire la traseul lor educațional de mai departe. Viziunea pedagogică promovată de această disciplină tratează diverse teme în șapte părți, al căror misiune este ca pas cu pas să pregătească tinerii pentru o experiență practică de adaptare la viața profesională de zi cu zi. Punctul culminant al programului este expoziția de experiențe practice (Târgul locurilor muncă) și schimbul de experiență. Numai prin legătura dintre valorificarea potențialelor individuale în activitățile școlare și a ofertelor de promovare a competențelor practice legate de muncă, orientarea și ghidarea în carieră devine cu adevărat o punte de la școală la formarea inițială într-un domeniu profesional și piața forței de muncă.

Principalele teme incluse în curriculum le permit elevilor să-și identifice propriile puncte forte (și domeniile în care se mai pot dezvolta), să acumuleze cunoștințe despre lumea profesională din regiunea lor, să organizeze și să desfășoare vizite la companii din apropiere, să-și contureze domeniile de interes pentru viitoarea profesie în concordanță cu profilul competențelor individuale și să facă o prezentare cu toate cunoștințele acumulate despre întreprinderea pe care au vizitat-o. Prin urmare, elementul de bază al disciplinei de orientare în carieră este o vizită la o afacere locală. Este sarcina profesorului să-i sprijine pe elevi în pregătirea, realizarea și reflectarea asupra experiențelor lor. Înainte și după vizita de afaceri, profesorul atribuie sarcini care sunt descrise în suportul curricular al disciplinei Ghidul profesorului și Caietul elevului. Elevii colectează toate materialele și produsele în dosarul personal. La sfârșitul anului școlar, vizitele lor de afaceri și constatările lor personale vor fi prezentate în cadrul unei expoziții a locurilor de muncă în cadrul școlii lor.

Disciplina opțională „GHIDARE ÎN CARIERĂ” este una de extindere, derivată din disciplina obligatorie *Dezvoltare personală*, urmărind extinderea competențelor specifice ale disciplinei prin completarea cu noi competențe specifice și, respectiv, cu noi cunoștințe pentru elevii claselor VIII-a-IX-a. Disciplina opțională oferă oportunitatea de a consolida și a dezvolta prin extindere competențele specifice disciplinei *Dezvoltare personală: Proiectarea carierei, prin determinarea traseului școlar și/sau profesional, din perspectiva valorificării potențialului personal și oportunităților pieței muncii*;

Durata predării disciplinei opționale constituie 35 de ore pentru fiecare an, în clasele a VIII-a și 34 de ore pentru clasa IX-a, având tematică și finalități specifice pentru fiecare clasă, dar care contribuie la formarea unor competențe specifice unice. Disciplina opțională se încadrează în aria curriculară *Consiliere și dezvoltare personală* și poate fi predată de dirigenții de clasă, psihologi, dar și de alte cadre didactice, care sunt pregătite în domeniul dat.

Curriculumul la disciplina opțională „GHIDARE ÎN CARIERĂ” reprezintă documentul normativ principal ce reglementează întregul proces didactic la această disciplină. El constituie instrumentul conceptual ce descrie condițiile învățării și performanțele preconizate, la disciplina opțională în cauză, exprimate în competențe specifice, unități de competențe, conținuturi și activități de învățare și evaluare. În baza acestui suport normativ-reglatoriu se iau decizii pentru realizarea eficientă a procesului educațional adresat profesorului și întregii comunități educaționale: managerilor școlari, specialiștilor în educație, specialiștilor în evaluarea pedagogică, autorilor de resurse educaționale, elevilor, părinților și comunităților locale.

Disciplina opțională „GHIDARE ÎN CARIERĂ” este axată pe formarea de competențe în accepțiunea Cadrului de referință a Curriculumului Național (2017) conform căruia: „Competența școlară este un sistem integrat de cunoștințe, abilități, atitudini și valori, dobândite, formate și dezvoltate prin învățare, a căror mobilizare permite identificarea și rezolvarea diferitor probleme în diverse contexte și situații” cu un accent deosebit pe valori, atitudini, care pot contribui plener la formarea unor cetățeni responsabili și conștienți. [Cadrul de referință a Curriculumului Național, 2017, p. 15]

Elaborarea curriculumului la disciplina opțională „GHIDARE ÎN CARIERĂ” se bazează pe *principiile educației centrate pe elev și abordării constructiviste*:

- **Educația centrată pe elev** este cea ale cărei structură, conținut și organizare țin cont de nevoile elevilor. Educația centrată pe elev pune accentul pe personalitatea celui care învață, ceea ce înseamnă că elevii sunt percepuți ca indivizi cu o personalitate independentă (Helmke, 2012). În educația centrată pe elev, aceștia sunt tratați cu seriozitate și apreciați ca indivizi, indiferent de performanțele sau succesul școlar. Bineînțeles, acest scenariu presupune că elevii pot apela la profesor nu doar pentru întrebări legate de materia predată, ci și pentru întrebări și probleme personale. În acest context, implementarea acestei discipline opționale înseamnă nu doar predare, ci și parenting, într-o anumită măsură. O cerință cheie în implementarea acestei discipline centrate pe elev este, așadar, încurajarea copiilor și adolescenților, într-o manieră holistică, să devină activi. Drept rezultat, acest concept educațional nu îl plasează pe profesor în centrul procesului de învățare, ci pe elevi. Educația centrată pe elev presupune planificarea și structurarea lecției din punctul de vedere al elevilor, în cooperare cu ei și conform nevoilor lor (Wiater 2012), (Helmke 2012).
- **Abordarea constructivistă a învățării** se bazează pe două ipoteze cheie (vezi Woolfolk 2008):
 1. *Copiii și adolescenții sunt subiecte active în propriile procese de învățare și își construiesc propria cunoaștere pe baza experienței de zi cu zi.*
 2. *Interacțiunea socială este crucială pentru acest proces de construire a cunoașterii. Abordarea constructivistă a învățării se bazează pe ipoteza că elevii au nevoie de un mediu care să-i stimuleze și să îi sprijine în dezvoltarea lor. Principalul impuls de a învăța vine chiar din interiorul elevilor. Metodologia constructivistă pune accentul pe construirea și aplicarea cunoștințelor și competențelor, și nu pe memorare, amintire și reproducerea unor date, concepte și abilități (Woolfolk 2008).*

Obiectivele învățării aflate în centrul metodologiei constructiviste sunt abilitățile de rezolvare a problemelor, gândirea critică, punerea întrebărilor, autodeterminarea și deschiderea față de diversele soluții. Învățarea în cadrul disciplinei opționale „GHIDARE ÎN CARIERĂ” trebuie să se bazeze pe teme complexe, realiste și relevante; acestea declanșează construirea cunoștințelor elevilor și înlesnesc „învățarea prin descoperire”.

Elevii trebuie încurajați să adopte și să discute despre puncte de vedere și perspective diferite. Pentru a putea face asta, ar trebui să li se prezinte abordări diferite ale unei teme. De asemenea, elevii trebuie să aibă ocazia să discute deschis și să schimbe idei. Un alt element important al abordării constructiviste pune accentul pe învățarea independentă și autonomă. În acest context, termenul cheie este „învățare auto-dirijată”. Acest lucru înseamnă că elevii își reglează și monitorizează propriul proces de învățare și progres (inclusiv temele pentru acasă și proiectele pe termen lung, cum ar fi prezentările) pe cont propriu (independent/autonom). În acest context, învățarea independentă înseamnă că elevii sunt responsabili pentru propriul proces de învățare și pot decide în mod autonom în legătură cu diversele aspecte ale învățării. În timp ce, în viața reală, obiectivele procesului de învățare și conținutul lecțiilor de la școală sunt de obicei fixe, în învățarea auto-dirijată, elevii au mai multă libertate de alegere în privința timpului, a ritmului, a partenerului/partenerilor de învățare și, uneori, asupra metodelor de învățare pe care doresc să le folosească.

Strategiile de învățare menționate mai sus sunt foarte importante în această privință. Ele constituie fundația de care au nevoie elevii pentru a-și planifica, organiza și regla în mod autonom procesul de învățare. Elevii care vor studia această disciplină opțională vor deveni activi și progresiv mai responsabili de procesul lor de învățare pe parcursul derulării procesului de studiere a disciplinei.

III. SISTEMUL DE COMPETENȚE

3.1 Competențe-cheie prioritare pentru disciplina opțională „GHIDARE ÎN CARIERĂ”

Curriculumul la disciplina opțională „GHIDARE ÎN CARIERĂ” este un document normativ – reglator și reprezintă una dintre modalitățile de implementare a politicilor educaționale vizate de Codul Educației al Republicii Moldova (2014) și se raportează la Recomandarea Parlamentului European și a Consiliului Uniunii Europene, privind competențele cheie din perspectiva învățării pe parcursul întregii vieți, care orientează sistemul de învățământ general obligatoriu spre formarea acestor competențe-cheie.

Disciplina opțională „GHIDARE ÎN CARIERĂ” valorifică prioritar domeniile de competență-cheie:

- *Competențe sociale și civice*
- *Competențe de învățare/de a învăța să înveți*
- *Competențe antreprenoriale și spirit de inițiativă*

Este însă evident că accentul cel mai mare cade pe competențele social civice, antreprenoriale și a spiritului de inițiativă. Din aceste competențe transversale derivă competențele specifice ale disciplinei opționale „GHIDARE ÎN CARIERĂ”

1. Competențe antreprenoriale și spirit de inițiativă.

Competența antreprenorială și spirit de inițiativă este cea mai prioritară și relevantă în cadrul acestei discipline opționale. Ea solicită în procesul de formare cunoștințele necesare privind oportunitățile pentru activități personale, profesionale și/sau de afaceri, inclusiv aspecte care țin diviziunea ansamblului care oferă contextul în care trăiesc și lucrează oamenii, de exemplu înțelegerea largă a activităților economice, oportunitățile și provocările întâmpinate de un angajator sau o organizație; conștientizarea poziției etice a întreprinderilor, a modalității în care acestea sunt o forță benefică, de exemplu prin schimburi cinstite și activități sociale. Formarea capacității de a aprecia și identifica punctele tari și slabe, de a evalua și de a-și asuma riscuri când ele sunt justificate, este una esențială. Setul de atitudini antreprenoriale se caracterizează prin inițiativă, poziție pro activă în viața personală și social-economică, precum și în activitățile de muncă. Aceasta include, de asemenea, o motivare și o determinare în realizarea obiectivelor propuse, căutarea soluțiilor acolo unde alții văd doar probleme, inclusiv și la locul de muncă.

2. Competențe sociale și civice reprezintă din perspectiva acestei discipline opționale competențele de a accepta și a respecta valorile general-umane și valorile fundamentale ale unei societăți democratice. Cunoștințele formate sub auspiciile acestei competențe cheie stimulează înțelegerea felului în care indivizii își asigură un optim fizic și mintal, inclusiv ca resursă pentru sine, pentru familie, pentru mediul social imediat. Competența solicită abilitatea de a comunica constructiv în diferite medii pentru a manifesta toleranță; exprimarea și înțelegerea diferitelor puncte de vedere; negocierea și abilitatea de a crea încredere și de a manifesta empatie; abilitatea de a face față stresului și frustrării precum și abilitatea de a le exprima în mod constructiv, realizarea unei distincții între sfera personală și cea profesională. Formează atitudini ca: asertivitate, colaborare și integritate; interes pentru dezvoltările socio-economice și comunicarea interculturală; valorizarea diversității și respectul față de celălalt, deschiderea pentru a depăși prejudecățile și pentru compromis.

3. Competențe de a învăța să înveți

Disponibilitatea elevului de a organiza și a reglementa propria învățare în raport cu finalitățile acestei discipline, de a studia diversitatea de situații-problemă atât individual, cât și în grup, abilitatea de a organiza eficient timpul, de a achiziționa, procesa, evalua și asimila noi cunoștințe cu privire la domeniul angajabilității, de a aplica noile cunoștințe și deprinderi într-o varietate de contexte a disciplinei „GHIDARE ÎN CARIERĂ”, face ca această competență cheie să fie una prioritară prin întreg demersul didactic al acestei discipline.

3.2 Competențe transversale prioritare pentru disciplina opțională „GHIDARE ÎN CARIERĂ”

Competențele transversale derivă din competențele-cheie, extind și dezvoltă pe acestea. În acest sens pornind de la modelul de taxonomie a competențelor transversale din *Cadrul de referință a Curriculumului Național* (2017, pag.18-22), constatăm că reforma sistemului educațional a dus la schimbarea modelelor tradiționale cu unele dinamice și flexibile, participative, adaptabile la transformările vieții, care generează o nouă abordare a strategiilor didactice, orientându-le spre formarea competențelor transversale. Putem afirma că competențele prioritare transversale pentru disciplina opțională „GHIDARE ÎN CARIERĂ”, se prezintă astfel:

1. Ocupabilitatea, deoarece o persoană pregătită să găsească, să ocupe și să păstreze un loc de muncă își atribuie acțiunile de mai jos care constituie și se regăsesc în finalitățile programelor aceste discipline opționale:

- a) Își alege o carieră și se pregătește pentru aceasta: identifică interesele personale care pot conduce la alegerea unei cariere; se informează și asimilează cunoștințele necesare pentru a alege dintr-o varietate de rute profesionale; își asumă responsabilitatea pentru propria dezvoltare profesională; înțelege cum să candideze pentru un loc de muncă și cum să și-l mențină.
- b) Își formează competențele necesare pentru ocupabilitate (căutarea, ocuparea și păstrarea unui loc de muncă): învață pe tot parcursul vieții; utilizează procesele de gândire complexă și critică; comunică efectiv; colaborează și lucrează în echipă; este un cetățean responsabil.

2. Gândirea complexă și critică, deoarece o persoană capabilă să gândească în mod complex și critic demonstrează o varietate de procese de gândire relevante și necesare în contextul acestei discipline opționale: evaluează, analizează și prezice consecințe; percepe gândirea ca pe un proces holist, integrat; realizează integrarea noilor informații cu experiențele și cunoștințele deținute: utilizează procesele de gândire pentru a interpreta, a organiza și a lucra cu informația; corelează informațiile în moduri noi și unice; echilibrează rațiunea și sentimentele în luarea deciziilor; ia în considerare ideile noi și perspectivele variate pentru a-și lărgi și adânci perspectivele asupra problemelor; formulează concluzii și conștientizează consecințele acestora.

3. Colaborarea/lucrul în echipă, deoarece o persoană capabilă să coopereze și să lucreze într-un grup, înțelege și își asumă diferite roluri pentru a învăța pe alții noi competențe și procese; facilitează activitatea în grup și apreciază diversitatea ideilor; sugerează modificări pentru a identifica punctele comune atunci se confruntă cu interese divergente; generează o varietate de soluții/ opțiuni, evaluează calitatea ideilor și rezultatele potențiale ale aplicării lor. Datorită cooperării în cadrul procesului de studii în cadrul acestei discipline, elevii vor învăța cum să utilizeze eficient resursele informaționale și să lucreze cu diferite categorii de persoane și grupuri, fapt ce îi face să valorizeze similitudinile și diferențele membrilor de grup; să manifeste

empatie față de ceilalți și să răspundă adecvat în privința interrelațiilor complexe prin construirea unui consens.

Astfel, în concluzie putem afirma că competențele de proiectare a unei cariere pot fi dezvoltate printr-un sistem complex de competențe specifice care țin de autocunoașterea și dezvoltarea personală, informare, marketing vocațional și luarea deciziilor. Sistemul de competențe specifice care contribuie la dezvoltarea competenței de alegere și proiectare a unei cariere este prezentat în continuare. Misiunea de a forma și dezvolta aceste finalități îi revine disciplinei opționale „GHIDARE ÎN CARIERĂ”.

3.3. Competențe specifice ale disciplinei opționale

„GHIDARE ÎN CARIERĂ”

- 1. Autoevaluarea potențialului individual prin explorarea propriilor abilități și talente pentru planificarea carierei*
- 2. Dezvoltarea strategiilor de învățare și informare prin comunicare și cooperare pentru integrare reușită pe piața muncii*
- 3. Cercetarea oportunităților oferite de piața muncii pentru angajare și evoluție în carieră*
- 4. Adoptarea deciziilor prin asumarea de responsabilități pentru planificarea traseului educațional și vocațional*

IV. ADMINISTRAREA DISCIPLINEI:

Statutul disciplinei	Aria curriculară	Disciplina	Clasa	Nr. de ore/săpt.	Nr. de ore/an
Opțională	Consiliere și dezvoltare personală	GHIDARE ÎN CARIERĂ	VIII	1	35
		GHIDARE ÎN CARIERĂ	IX	1	34

V. UNITĂȚI DE ÎNVĂȚARE

CLASA a VIII-a

Unități de competență	Unități de conținut	Activități de învățare și evaluare
<ul style="list-style-type: none"> ➤ <i>Identificarea diversității de profesii pentru formarea primei viziuni asupra domeniilor profesionale;</i> ➤ <i>Exersarea unui interviu real bazat pe modelele unor biografii profesionale pentru obținerea informațiilor relevante pentru viitoarea carieră;</i> ➤ <i>Proiectarea unui plan de acțiuni pentru cercetarea unui domeniu economic;</i> ➤ <i>Descoperirea propriilor competențe necesare pentru a acționa eficient în anumite situații;</i> ➤ <i>Determinarea punctelor forte și intereselor personale pentru prezentarea propriilor dimensiuni de personalitate;</i> ➤ <i>Dezvoltarea competenței de prezentare sub diferite forme a propriilor produse;</i> ➤ <i>Explicarea diferitor concepte despre piața forței de muncă din diverse perspective;</i> ➤ <i>Explorarea oportunităților de angajare în câmpul muncii din comunitate;</i> ➤ <i>Analiza diferitelor condiții de muncă pentru reflectare asupra standardelor de viață;</i> ➤ <i>Compararea diferitor domenii profesionale</i> 	<p>Partea I. Investigarea diverselor locuri de muncă și biografii profesionale</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ghidarea în carieră - descrierea finalităților și prezentarea disciplinei opționale. 2. Formarea unei păreri generale despre profesii. Diversitatea de profesii. Profesii practicate. 3. Învățarea dintr-un interviu model. Simularea unui interviu 4. Pregătirea unui interviu real despre o profesie. 5. Realizarea unui interviu. 6. Evaluarea interviului. 7. Prima impresie despre domeniile profesionale. 8. Posterul meu de prezentare. Pregătirea pentru expoziție. 9. Expoziție de postere „Lumea profesiilor” <p>Partea II: Eu și punctele mele forte</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Competențele mele. Cum mă văd pe mine și cum îi văd pe ceilalți. 2. Feedback asupra competențelor. 3. Punctele mele forte 4. Eu și interesele mele. 5. Personalitatea mea. Timp pentru citit. 6. Pregătirea prezentării propriilor dimensiuni de personalitate. 7. Prezentarea mea proprie. Exersare. 8. Prezentările „ Eu și punctele mele forte”. <p>Partea III: Piața muncii</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Gândește-te la muncă și la ce înseamnă aceasta pentru tine. Diferite definiții ale muncii. 2. Ce știu despre profesii. 3. Ce mi se spune să fac, ce îmi place să fac. 4. Ce fac într-o zi din săptămână. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>Conversați euristică; Prezentări algoritmizate;</i> ✓ <i>Brainstorming; Proiect de grup;</i> ✓ <i>Joc de rol;</i> ✓ <i>Cercetare; Intervi;</i> ✓ <i>Generalizare categorială;</i> ✓ <i>Simularea interviului;</i> ✓ <i>Gândește-Perechi-Prezintă;</i> ✓ <i>Observare; Debriefare;</i> ✓ <i>Interviu în trei trepte;</i> ✓ <i>Elaborarea posterelor;</i> ✓ <i>Turul Galerei;</i> ✓ <i>Unul stă, unul circulă;</i> ✓ <i>Discuție Ghidată;</i> ✓ <i>Completarea diagramei „Profilul meu”;</i> ✓ <i>Elaborarea Hărții mentale „Punctele mele forte”;</i> ✓ <i>Analiza Tabelului conceptual „Nouă domenii de interes,,</i> ✓ <i>Completarea agendei cu notițe paralele „Activitățile mele preferate,,;</i> ✓ <i>Jocul didactic „Bingo”;</i> ✓ <i>Scriere reflexivă „ O zi din viața mea ca...”;</i> ✓ <i>Proiect individual „Eu și punctele mele forte”;</i> ✓ <i>Linia valorii; Grafic T;</i> ✓ <i>Completarea graficului conceptual „Caracteristicile mele”;</i> ✓ <i>Completarea diagramei „Talentele</i>

<p><i>pentru alegerea viitoarei cariere;</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ <i>Utilizarea unor proceduri și practici de relaționare cu persoane și instituții în vederea obținerii de venituri prin muncă;</i> ➤ <i>Argumentarea viziunii proprii cu privire la veniturile așteptate în urma angajării în câmpul de muncă.</i> 	<p>5. Munca în diferite profesii. Compararea diferitelor definiții ale muncii.</p> <p>6. Fiecare profesie are specificul său!</p> <p>7. Domenii profesionale.</p> <p>8. De ce vor tinerii să câștige bani?</p> <p>9. Câștigarea banilor. Pentru ce aș folosi banii?</p> <p>10. Din ce se compune un salariu?</p> <p>11. Cât de scump este traiul? Veniturile pot fi foarte diferite!</p> <p>12. Diferențe între venituri: cât de juste sunt acestea?</p> <p>13. Prezentarea cercetării „Cât de scump este traiul?”</p>	<p><i>și aptitudinile mele”;</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>Tehnica frazelor neterminate;</i> ✓ <i>Eseu structurat;</i> ✓ <i>Completarea Organizatorului grafic „Muncă sau timp liber?”;</i> ✓ <i>Definirea noțiunilor;</i> ✓ <i>Diagrama Venn;</i> ✓ <i>Joc didactic „Diferite profesii”;</i> ✓ <i>Argumente în 4 pași;</i> ✓ <i>Descrierea unei anchete;</i> ✓ <i>Analiza unui fluturaș de salariu;</i> ✓ <i>Studiu de caz; Calcule ale bugetului personal;</i> ✓ <i>Cercetare.</i>
--	--	---

CLASA a IX-a

Unități de competență	Unități de conținut	Activități de învățare și evaluare
<ul style="list-style-type: none"> ➤ <i>Dezvoltarea abilităților personale ce pot asigura succesul în procesul de angajare;</i> ➤ <i>Identificarea oportunităților oferite de piața forței de muncă din perspectivă gender;</i> ➤ <i>Determinarea riscurilor existente în piața forței de muncă;</i> ➤ <i>Rezolvarea unor situații problemă valorificând propriul potențial;</i> ➤ <i>Explorarea locurilor de muncă oferite de ramurile economice din țară;</i> ➤ <i>Cercetarea lumii profesiilor din perspectiva propriilor abilități și talente;</i> ➤ <i>Proiectarea planului individual de cercetare a</i> 	<p>Partea IV: Oportunități pe piața muncii</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Aceeași calificare – aceleași oportunități? 2. Înțelegerea diferențelor. 3. Diferențe în cifre: femei și bărbați. 4. Să lucrezi norma întreagă pentru aproape nimic? Înțelegerea perspectivei celorlalți. 5. Înțelegerea informațiilor despre „working poor”. Analiza cauzelor fenomenului. 6. Succesul în muncă. 7. Nu toată lumea are un loc de muncă. Drepturile omului ca bază pentru angajare. 8. Cauzele șomajului. 9. Cercul vicios al șomajului. Cum să ieși din acest cerc. 10. Țară săracă-țară bogată. Înțelegerea fazelor ciclului economic. 11. Termeni economici fundamentali pentru un potențial angajat. 12. Economia Republicii Moldova-cercetare pe 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>Lectură activă;</i> ✓ <i>Completarea tabelului interogativ;</i> ✓ <i>Analiza datelor statistice;</i> ✓ <i>Completarea diagramei cu diferențele dintre veniturile femeilor și ale bărbaților;</i> ✓ <i>Dezbateri; Studiu de caz;</i> ✓ <i>Lectură intensivă;</i> ✓ <i>Revizuirea termenilor-cheie;</i> ✓ <i>Completarea Graficului T „Working poor”;</i> ✓ <i>Analiza articolelor din presă;</i> ✓ <i>Eseul despre succesul în muncă;</i> ✓ <i>Interogare multi-procesuală;</i> ✓ <i>Elaborarea de spoturi cu publicitate socială;</i> ✓ <i>Diagrama Cauză-Efect;</i> ✓ <i>Elaborarea organizatorului grafic</i>

<p><i>unei întreprinderi pentru alegerea viitoarei cariere;</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ <i>Identificarea surselor de informare sigure și relevante cu privire la piața forței de muncă;</i> ➤ <i>Prezentarea sub diverse forme prin comunicare și cooperare cu ceilalți a rezultatelor cercetării;</i> ➤ <i>Dezvoltarea abilităților pentru adoptarea deciziilor cu privire la propriul proces de dezvoltare personală;</i> ➤ <i>Determinarea responsabilităților personale pentru obținerea unui succes comun;</i> ➤ <i>Argumentarea deciziilor personale cu privire la viitoarea carieră.</i> 	<p>Internet.</p> <p>Partea V: Pregătirea explorării locurilor de muncă</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Găsirea unei întreprinderi pe care să o explorezi. Unde sunt locurile de muncă? 2. Formarea tandemului pentru explorare. Decizia privind întreprinderile pentru explorare. 3. Alegerea întreprinderii. 4. Învățăm să fim exploratori. Ce știm despre întreprinderi? 5. Coordonarea tuturor vizitelor. Diferența între observare și explorare. 6. Pregătirea sarcinilor de explorare. 7. De la plan la acțiune. Alcătuirea unui prim plan de vizită. 8. Planificarea vizitei de explorare. Detalierea programului pe zile. 9. Prezentarea planurilor vizitelor de explorare. <p>Partea VI: Vizita de explorare</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Scurta prezentare a întreprinderii pe care o explorez. Recomandări privind comportamentul în timpul vizitei. 2. Planul de vizitare. Raportul vizitei 3. Reguli de securitate în timpul vizitei. 4. Analiza profesiilor de la întreprindere. 5. Reflecții asupra experienței de explorare. Rezumatul vizitei. 6. Scrisoarea de mulțumire către întreprindere și invitația la expoziție. 7. Diagrama competențelor. Diferite moduri de prezentare a rezultatelor vizitei. 8. Pregătirea pentru expoziție. 9. Expoziția rezultatelor vizitelor de exploarae. 	<p><i>„Cum se poate ieși din cercul vicios al șomajului?”;</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>Proiect în perechi „Fazele ciclului economic”;</i> ✓ <i>Joc didactic „Bingo –termeni economici”;</i> ✓ <i>Cercetarea site-urilor la tema Economia țării;</i> ✓ <i>Harta economică a comunității „Drumul meu către școală,,”;</i> ✓ <i>Cercetare „Piața muncii”;</i> ✓ <i>Proiect de cercetare a unei întreprinderi în grup;</i> ✓ <i>Elaborarea scrisorii de intenție;</i> ✓ <i>Elaborare de plan de acțiuni;</i> ✓ <i>Formularea de întrebări pentru interviu;</i> ✓ <i>Interviu cu reprezentanți a diferitor profesii;</i> ✓ <i>Completarea agendelor de observare în cadrul vizitei la întreprindere</i> ✓ <i>Elaborarea rapoartelor de cercetare;</i> ✓ <i>Elaborarea prezentării unei întreprinderi;</i> ✓ <i>Completarea profilului cerințelor pentru una dintre profesii;</i> ✓ <i>Redactarea scrisorii de mulțumire;</i> ✓ <i>Brainstorming;</i> ✓ <i>Completarea diagramei competențelor personale;</i> ✓ <i>Prezentări în cadrul expoziției.</i>
---	--	---

V. SUGESTII METODOLOGICE.

Curriculumul la disciplina opțională „GHIDARE ÎN CARIERĂ” orientează proiectarea, organizarea și desfășurarea demersului educațional în contextul unei pedagogii centrate pe rezultatele învățării. Rezultatele învățării exprimă ceea ce recunoaște, înțelege și poate face elevul la finalizarea unei secvențe de învățare. Aceste rezultate se concretizează în cel puțin trei categorii majore: *cunoștințe, abilități și atitudini*. O astfel de abordare prevede proiectarea demersului didactic în vederea formării unor competențe la elevi, care contribuie la integrarea/acomodarea acestora la condițiile reale ale vieții mereu în schimbare.

Formarea competențelor generale și specifice în cadrul disciplinei opționale „GHIDARE ÎN CARIERĂ” presupune respectarea unor exigențe ale învățării centrate pe elev. În acest sens, un element important îl constituie trecerea de la metodele de predare centrate pe profesor, la învățarea centrată pe elev. În contextul educației centrate pe elev, este crucială înțelegerea procesului de învățare drept o construcție individuală. Abordarea centrată pe elev și abordarea constructivistă vor fundamenta procesul de predare-învățare în cadrul disciplinei opționale „GHIDARE ÎN CARIERĂ”, bazându-se pe ipoteza că elevii au nevoie de un mediu care să-i stimuleze și să îi sprijine în dezvoltarea lor. Principalul impuls de a învăța vine chiar din interiorul elevilor. Potrivit acestor viziuni, elevii caută în mod activ și specific acele lucruri din jurul lor care ridică o problemă, pentru ca, rezolvând acea problemă, să-și lărgescă cunoașterea. Un alt element important al abordării constructiviste pune accentul pe învățarea independentă și autonomă. În acest context, termenul cheie este „învățare auto-dirijată”. Obiectivele învățării aflate în centrul metodologiei constructiviste sunt abilitățile de rezolvare a problemelor, gândirea critică, punerea întrebărilor, autodeterminarea și deschiderea față de diversele soluții.

Pentru implementarea disciplinei opționale „GHIDARE ÎN CARIERĂ” a fost dezvoltat pachetul curricular cu suportul Departamentul de Proiecte Internaționale (IPE) al Universității Pedagogice din Zurich (PHZH) prin integrarea conceptului de predare JOBS în sistemul educațional al Republicii Moldova. Pachetul curricular include: *curriculum, broșura pentru profesori și caietul elevului*.

Broșura pentru profesori ”Cum sprijinim învățarea activă” furnizează profesorilor informații folositoare despre conceptele didactice care stau la baza JOBS, precum și recomandări pentru aplicarea acestora în clasă.

Caietul JOBS este conceput astfel încât elevii să rezolve probleme care conduc către ceva util și plin de semnificație. *Caietul se concentrează pe 7 părți diferite:*

- Partea I: Investigarea diferitor locuri de muncă
- Partea a II-a: Eu și punctele mele forte
- Partea a III-a: Piața muncii
- Partea a IV-a: Oportunități de angajare
- Partea a V-a: Pregătirea explorării unui loc de muncă
- Partea a VI-a: Vizita de explorare
- Partea a VII-a: Rezultatele vizitei de explorare
- Partea a VIII-a: Trusa de instrumente

Disciplina opțională „GHIDARE ÎN CARIERĂ” este o disciplină ce are misiunea de a integra resursele educaționale a diversilor factori educaționali, profesorului revenindu-i rolul de coordonare și de ordonare a acestor influențe. Profesorul își va asuma un rol de însoțire și de sprijin în procesul lor individual de descoperire și învățare; încurajează autodezvoltarea, astfel încât deciziile autonome să devină posibile; oferă situații experiențiale și ajutoare pentru luarea

deciziilor; abordează ambiguitățile; indicând alternative. Se recomandă ca responsabilitatea ghidării în carieră la școală să revină dirigintelui clasei. De obicei, el sau ea îi cunoaște cel mai bine pe elevi și, prin urmare, le poate oferi sprijin individual și profesional în această fază solicitantă. Mediul de afaceri (întreprinderi, companii etc.) se va implica prin oferirea spațiului pentru vizite, fiind localizați și contactați de elevi cu suportul profesorului. Părinții vor avea rolul de a-și susține copiii în drumul lor către viitorul lor profesional. Ei vor face acest lucru, în principal, fiind interesați de ceea ce fac elevii, implicându-se pentru a discuta cu ei și ascultându-i.

Toți factorii implicați în proces sunt apreciați ca resurse de formare a atitudinilor, valorilor și comportamentului, modele de personalitate, care manifestă un mod de viață activ-constructiv, orientat spre valori autentice.

Activitatea profesorului va fi orientată spre oferirea de oportunități elevilor de a explora singuri lumea locurilor de muncă, pornind de la descoperirea sinelui. Învățarea prin acțiune oferă posibilitatea de a rezolva probleme din viața reală și materiale autentice pentru analiză, dă mai multe sensuri învățării, prin urmare o face motivantă și stimulantă și, nu în ultimul rând, dă celor ce învață sentimentul de control, împlinire și afirmare.

În acest context, proiectarea demersului didactic se va realiza prin respectarea traseului logic: *competențe specifice – unități de competență – conținuturi/unități de conținuturi – activități de învățare și evaluare*. Pentru fiecare lecție cadrul didactic va formula obiectivele operaționale, care rezultă din unitățile de competență formulate în curriculum. În cadrul proiectării de scurtă durată, profesorul va ține cont de principiile unei clase diferențiate (instruirea într-o varietate de moduri pentru a răspunde nevoilor unei varietăți de elevi (adaptare după Tomlinson 2001)), asigurând prin incluziunea educațională un mediu favorabil de dezvoltare a competențelor de proiectare a carierei prin determinarea traseului educațional și/sau profesional din perspectiva potențialului personal și oportunităților de piață.

Profesorul este încurajat să utilizeze o gamă diversă de metode și procedee didactice. Metodele de învățare recomandate la disciplina opțională „GHIDAREA ÎN CARIERĂ” la bază o concepție cognitiv-constructivistă a învățării, în care elevii își formează cunoștințele prin auto-implicare într-o anumită sarcină în mod individual, prin schimbul de cunoștințe în cadrul unor discuții cu un coleg sau într-un grup și prin împărtășirea rezultatelor cu clasa.

Învățarea bazată pe sarcini se concentrează asupra elevilor, solicitându-le să efectueze sarcini semnificative menite să dezvolte competențele urmărite în cadrul procesului de instruire. Aceste sarcini pot include: vizitarea unei întreprinderi, discuția cu unii specialiști, realizarea unor interviuri sau chiar solicitarea ajutorului, prin apelarea la serviciul pentru clienți. Învățarea bazată pe sarcini presupune o îmbinare a abilităților cognitive ale elevului cu activitatea practică efectivă, cu un impact evident asupra întregului proces de învățare. În cadrul acestui tip de instruire, elevul trebuie să își definească propriile nevoi de învățare corelate fiecărei noi experiențe de învățare nouă care apare.

Învățarea prin cooperare se concentrează asupra dezvoltării deschiderii față de ceilalți atunci când elevii lucrează împreună, asupra comunicării și dezbaterilor. În cadrul lucrului împreună, conținutul sarcinilor poate fi înțeles în mai mare măsură, iar elevii pot dezvolta o mai mare încredere în sine. Când lucrează în grupuri, elevii simt ce înseamnă să fii acceptat de ceilalți și apreciat, pentru că membrii echipei își împărtășesc cunoștințele cu o mai mare libertate. Cooperarea poate fi încurajată prin jocuri de grup, activități de grup și dezbateri. Profesorii trebuie să fie atenți să acorde în mod echilibrat timp pentru lucru individual și pentru lucru în grup. Învățarea prin cooperare tratează procesul de învățare ca pe un proces care are loc la nivel individual, dar care necesită schimburi sociale (Hild 2011).

Învățarea bazată pe proiecte este o metodă de predare în care elevii învață prin angajarea în proiecte importante și semnificative din lumea reală și personală. Elevii lucrează la un proiect pe

o perioadă lungă de timp, răspunzând la întrebări interesante și complexe sau rezolvând o problemă reală prin anchetă, investigație și gândire critică. Proiectele sunt interdisciplinare, ceea ce înseamnă că implică utilizarea unor cunoștințe din discipline diferite și a unor obiective ce țin de diverse discipline, nefiind bazate pe una singură. Mai mult, învățarea pe bază de proiecte vizează nu doar un conținut și competențe cheie specifice acestor discipline, ci și deprinderea unor abilități transversale.

Învățarea prin experiență este o metodă de învățare care implică experiența directă. Abilitățile, cunoștințele și experiența sunt acumulate în afara cadrului academic tradițional, prin metode care includ stagii de practică, studiile în afara țării, excursiile, cercetarea pe teren și proiecte ce combină învățarea cu serviciile în folosul comunității.

În contextul disciplinei opționale „GHIDARE ÎN CARIERĂ” se recomandă utilizarea jocurilor (pentru a sprijini cooperarea și competențele sociale, gândirea creativă, gândirea critică sau pentru a exersa abilități specifice unei zone de învățare) și media, odată ce competența media – abilitatea de a folosi, interpreta și produce media într-un mod pozitiv, productiv și acceptabil din punct de vedere social – a devenit o competență-cheie în viața modernă, mai ales în contextul profesional, dar și în cel personal.

VI. REPERE METODOLOGICE PRIVIND EVALUAREA

Evaluarea este parte indispensabilă a procesului de învățare și constituie mijlocul principal de orientare a activităților de învățare ale elevilor, de stabilire a progresului învățării și de formare a competențelor. La disciplina opțională „GHIDARE ÎN CARIERĂ” accentul este pus pe evaluarea autentică și autoevaluare.

Luând în considerare faptul că un curriculum la disciplina opțională nu constituie obiectul evaluărilor externe și naționale, evaluarea are scopul să releve nivelul de formare la elevi a finalităților proiectate/competențelor specifice. Principalul tip de evaluare utilizată în cadrul demersului didactic este *evaluarea formativă*. În cadrul evaluării formative, cadrul didactic poate folosi metode și tehnici de evaluare orală și scrisă. Evaluare formativă are drept obiectiv general de a susține învățarea prin acordarea unui feedback prompt elevilor cu privire la stadiul atingerii rezultatelor planificate ale învățării și este însoțită de îndrumarea corespunzătoare, individualizată, a acestora.

În cadrul disciplinei opționale „GHIDARE ÎN CARIERĂ” se va pune accent pe *autoevaluare* - abilitatea de a estima în mod realist propriile performanțe și de a lua decizii în consecință. Elevii care au abilitatea de a se auto-estima realist își dezvoltă o imagine mai pozitivă asupra propriei persoane și e mai puțin probabil să se simtă nesiguri. Ei vor fi mai puțin dependenți de feedback-ul extern și de laudele celorlalți și vor putea interpreta mai adecvat reacțiile celor din jur.

În procesul de evaluare la disciplina opțională „GHIDARE ÎN CARIERĂ” pot fi aplicate diverse metode și tehnici, cum ar fi *observarea sistematică a activității și a comportamentului elevului, evaluarea reciprocă, evaluarea activității în grup* etc. Se recomandă și utilizarea *chestionarelor* și a *fișelor de autoevaluare*, care îi permit elevului să-și observe propriul comportament în situații de învățare structurate cooperativ. Cadrul didactic și elevul au libertatea de a-și elabora propriile fișe ale activităților de reflecție, autoevaluare și evaluare reciprocă.

Procesul de evaluare va pune accent pe corelarea directă a rezultatelor evaluate cu competențele specifice vizate; valorizarea rezultatelor învățării, prin raportarea la progresul școlar al fiecărui elev; recunoașterea, la nivelul evaluării, a experiențelor de învățare și a competențelor dobândite în contexte non-formale sau informale; utilizarea unor metode variate de comunicare a rezultatelor școlare.

În calitate de *produse pentru măsurarea competențelor* se vor folosi, după caz:

Nr. d/o	Produs	Criterii de evaluare a produselor
1.	Interviu realizat, poster pregătit, prezentarea posterului și a conținutului subiectului,	<ul style="list-style-type: none"> • Elevii pot descrie și prezenta scopul opționalului prin propriile cuvinte. • Elevii au o privire de ansamblu asupra diferitelor profesii și categorii din mediul lor. • Elevii pot organiza un interviu și cunosc criteriile unui interviu bun. <p>Elevii pot oferi feedback constructiv colegilor de clasă.</p>
2.	Profilul de păianjen pe competențe, Harta mentală despre propriile puncte forte, Prezentarea competențelor și punctelor forte;	<ul style="list-style-type: none"> • Elevii pot percepe și prezenta elemente ale profilului lor de personalitate (abilități, premise, interese, atitudini, valori). • Elevii pot oferi și primi feedback constructiv de la colegii de clasă. • Elevii își pot prezenta propria motivație.
3.	Sondajul; rezultatele cercetării despre „Din ce este compus un salariu?”, Tema pentru acasă „Cât de scumpă este viața?”;	<ul style="list-style-type: none"> • Elevii pot explica definițiile lumii muncii cu propriile cuvinte și pot recunoaște diferențele. • Elevii pot analiza diferite condiții de muncă și le pot discuta în echipă. • Elevii înțeleg nivelul de trai. • Elevii își pot analiza propriile valori și atitudini față de muncă. • Elevii pot estima și cerceta costurile de bază ale vieții. • Elevii pot obține informații în mod independent (de exemplu, pe internet, în mediul familial și din oraș/sat, la evenimente de informare).
4.	Slogan pe tricou; Note privind explicațiile fazelor economice	<ul style="list-style-type: none"> • Elevii înțeleg termenul inegalitate de gen și diferențe de venit • Elevii înțeleg fenomenul <i>working poor</i> • Elevii înțeleg implicațiile Declarației Universale pentru Drepturile Omului • Elevii înțeleg cauzele șomajului și găsesc soluții pentru a le evita. • Elevii cunosc și înțeleg termenii economici importanți.
5.	Prezentarea planurilor de vizite; întrebări și interese pregătite; Lista afacerilor pe care le va explora clasa;	<ul style="list-style-type: none"> • Elevii pot aduna informații relevante de la cel puțin două locuri de muncă. • Elevii pot selecta cel puțin un loc de muncă pe care ar dori să îl viziteze în funcție de profilul lor și să justifice selecția lor. • Elevii pot planifica o vizită în echipă la o companie/un loc de muncă. • Elevii se pot pregăti pentru o vizită activă și

		<p>pot cunoaște întrebările pe care doresc să le pună și informațiile de care au nevoie.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Elevii pot face concluzii pentru alegerea carierei din propria imagine și imaginea celorlalți și astfel pot selecta o vizită de muncă.
6.	Planuri și protocoale de vizite individuale	<ul style="list-style-type: none"> • Elevii își pot organiza propriile vizite sau pot obține sprijin. • Elevii pot colecta și documenta informații și experiențe importante din practică (protocoale; feedback individual oferit de companie/locul de muncă).
7.	Scrisoare de mulțumire expediată către întreprinderi; Produse de expoziție (powerpoint, poster, stand expozițional etc.)	<ul style="list-style-type: none"> • Elevii pot folosi documentele colectate (de exemplu, portofoliul, dosarul de alegere a carierei) pentru a compila informații importante pentru documentele de aplicare. • Elevii pot reflecta asupra propriilor experiențe în timpul vizitei lor de explorare și pot trage concluzii pentru procesul lor de orientare în carieră. • Elevii își prezintă vizita de explorare la expoziția de carieră împreună cu alți colegi.

Pentru evaluarea competențelor specifice disciplinei opționale „GHIDARE ÎN CARIERĂ”, sunt elaborați **descriptori**, care, de fapt, constituie un set de descrieri pozitive ale comportamentelor observabile. Procesul de evaluare prin descriptori se realizează prin observarea comportamentelor elevilor pe parcursul activităților, inclusiv în procesul de elaborare/realizare de către ei a produselor, precum și prin activități de reflecție, autoevaluare și evaluare reciprocă. Efectuată în mod regulat, observarea devine parte componentă a procesului educațional.

Descriptorii de competență:

- reprezintă descrieri de comportamente observabile, manifestate de către elevi/eleve în diverse situații de învățare și viață sau reflectate în produsele activității acestora;
- oferă un set de descrieri pozitive ale comportamentelor observabile care indică faptul că o persoană a atins un anumit nivel în formarea a unei/unor competențe;
- desemnează comportamente ale elevilor/elevelor manifestate în mod firesc, succedate în mod logic și continuu și nu declanșate în mod artificial și izolat;
- corelează cu unitățile de competență, competențele specifice a disciplinei opționale;
- dețin rolul de criterii riguroase și obiective de acordare a calificativelor;
- îndeplinesc funcția de etalon în evaluare care să producă rezultate comparabile, relativ standardizate, manifestate în diverse situații de către aceeași persoană.

Procesul de evaluare a competențelor elevilor/elevelor se desfășoară pe durata întregului an de studii, conform următorului parcurs:

1. Familiarizarea elevilor/elevelor cu modalitatea de evaluare la disciplina opțională „GHIDARE ÎN CARIERĂ”, desfășurată în mod obligatoriu în cadrul lecției de introducere în studiul disciplinei, care include modalitățile de observare a comportamentelor care denotă achiziționarea competențelor specifice disciplinei nu doar la anumite momente dedicate evaluării, ci pe tot parcursul anului de studii, în cadrul orelor și în afara acestora;

2. Observarea, pe parcursul realizării activităților din cadrul fiecărei unități de învățare, a comportamentelor elevilor/elevelor și înregistrarea descriptorilor de competență în *Catalogul*

clasei. Cadrul didactic la disciplină acordă timpul și spațiul necesar etapei de reflecție din finalul activităților de învățare pe parcursul fiecărei ore și la toate etapele acesteia.

3. Reflecția, desfășurată la finele fiecărei unități de învățare (1 oră) și la final de an de studii (1 oră), include reflecții asupra competențelor învățate, reprezentând o sursă valoroasă de informații pentru procesul de evaluare. Reflecția la sfârșit de unitate de învățare și la sfârșit de an de studii nu constituie o evaluare sumativă, ci creează un spațiu de timp necesar pentru autoevaluare și adoptarea unor decizii. Astfel, la final de unitate de învățare și la final de an de studii, cadrul didactic stimulează reflecțiile elevilor/elevelor, analizează și le oferă feedback constructiv despre cele constatate în procesul de achiziționare a competențelor pentru alegerea unei cariere sau traseu educațional.

4. Stabilirea calificativului este realizată la finalul anului de studii. Cadrul didactic, la ultima lecție, oferă și primește feedback privind finalizarea procesului de învățare.

5. Cadrul didactic adaptează, dacă este cazul, procesul de evaluare a competențelor la nevoile și capacitățile elevului/elevei cu CES, care învață conform unui plan educațional individualizat.

Disciplina „GHIDARE ÎN CARIERĂ”, nu include probe de evaluări sumative la finele unității de învățare și la final de an de studii. Produsele realizate de către elevi/eleve nu se apreciază prin calificative, dar se evaluează manifestările de comportament corespunzătoare descriptorilor din tabelul ce urmează.

Unități de competențe	Descriptori
CLASA VIII-a	
1. <i>Identificarea diversității de profesii pentru formarea primei viziuni asupra domeniilor profesionale;</i>	1. Elevii au o privire de ansamblu asupra diferitelor profesii și domenii profesionale din comunitate.
2. <i>Exersarea unui interviu real bazat pe modelele unor biografii profesionale pentru obținerea informațiilor relevante pentru viitoarea carieră;</i>	2. Elevii pot organiza un interviu și cunosc criteriile de evaluare a unui interviu bun.
3. <i>Proiectarea unui plan de acțiuni pentru cercetarea unui domeniu economic;</i>	3. Elevii pot elabora un plan de acțiuni pentru cercetarea unui domeniu economic împreună cu colegii de clasă.
4. <i>Descoperirea propriilor competențe necesare pentru a acționa eficient în anumite situații;</i>	4. Elevii pot percepe și prezenta elemente ale profilului lor de personalitate (abilități, premise, interese, atitudini, valori).
5. <i>Determinarea punctelor forte și intereselor personale pentru prezentarea propriilor dimensiuni de personalitate;</i>	5. Elevii își pot prezenta propriile puncte forte și motivație pentru dezvoltare personală.
6. <i>Dezvoltarea competenței de prezentare sub diferite forme a propriilor produse;</i>	6. Elevii pot obține informații în mod independent și ale prezenta sub diferite forme.
7. <i>Explicarea diferitor concepte despre piața forței de muncă din diverse perspective;</i>	7. Elevii pot explica definițiile lumii muncii cu propriile cuvinte și pot recunoaște diferențele.
8. <i>Explorarea oportunităților de angajare în câmpul muncii din comunitate;</i>	8. Elevii își pot analiza propriile valori și atitudini față de muncă.

<p>9. <i>Analiza diferitelor condiții de muncă pentru reflectare asupra standardelor de viață;</i></p> <p>10. <i>Compararea diferitor domenii profesionale pentru alegerea viitoarei cariere;</i></p> <p>11. <i>Utilizarea unor proceduri și practici de relaționare cu persoane și instituții în vederea obținerii de venituri prin muncă;</i></p> <p>12. <i>Argumentarea viziunii proprii cu privire la veniturile așteptate în urma angajării în câmpul de muncă.</i></p>	<p>9. Elevii pot analiza diferite condiții de muncă și le pot discuta în echipă.</p> <p>10. Elevii pot argumenta opțiunea pentru un domeniu profesional în baza unei analize comparative.</p> <p>11. Elevii pot estima și cerceta costurile de bază ale vieții pentru nivelul de trai dorit.</p> <p>12. Elevii pot argumenta propriile așteptări cu privire la salariul dorit în urma unei angajări.</p>
CLASA IX-a	
<p>1. <i>Dezvoltarea abilităților personale ce pot asigura succesul în procesul de angajare;</i></p> <p>2. <i>Identificarea oportunităților oferite de piața forței de muncă din perspectivă de gen;</i></p> <p>3. <i>Determinarea riscurilor existente în piața forței de muncă;</i></p> <p>4. <i>Rezolvarea unor situații problemă valorificând propriul potențial;</i></p> <p>5. <i>Explorarea locurilor de muncă oferite de ramurile economice din țară;</i></p> <p>6. <i>Cercetarea lumii profesiilor din perspectiva propriilor abilități și talente;</i></p> <p>7. <i>Proiectarea planului individual de cercetare a unei întreprinderi pentru alegerea viitoarei cariere;</i></p> <p>8. <i>Identificarea surselor de informare sigure și relevante cu privire la piața forței de muncă;</i></p> <p>9. <i>Prezentarea sub diverse forme prin comunicare și cooperare cu ceilalți a rezultatelor cercetării;</i></p> <p>10. <i>Dezvoltarea abilităților pentru</i></p>	<p>1. Elevii pot explica necesitatea dezvoltării abilităților personale în raport cu cariera dorită.</p> <p>2. Elevii înțeleg termenul inegalitate de gen și diferențe de venit, dar și prevederile Declarației Universale pentru Drepturile Omului.</p> <p>3. Elevii înțeleg cauzele șomajului și găsesc soluții pentru a le evita.</p> <p>4. Elevii pot valorifica propriile abilități în rezolvarea unei situații problemă.</p> <p>5. Elevii pot selecta cel puțin un loc de muncă pe care ar dori să îl viziteze în funcție de profilul lor și să justifice selecția lor.</p> <p>6. Elevii pot face concluzii pentru alegerea carierei din propria imagine și imaginea celorlalți și astfel pot selecta o profesie pentru cercetare.</p> <p>7. Elevii pot planifica o vizită în echipă la o companie/un loc de muncă și cunosc întrebările pe care doresc să le pună și informațiile de care au nevoie.</p> <p>8. Elevii pot aduna informații relevante de la cel puțin două locuri de muncă și documenta informații și experiențe importante din practică.</p> <p>9. Elevii își prezintă vizita de explorare la expoziția de carieră împreună cu alți colegi și oferă feedback constructiv colegilor de clasă.</p> <p>10. Elevii pot folosi informațiile colectate</p>

<p><i>adoptarea deciziilor cu privire la propriul proces de dezvoltare personală;</i></p> <p><i>11. Determinarea responsabilităților personale pentru obținerea unui succes comun;</i></p> <p><i>12. Argumentarea deciziilor personale cu privire la viitoarea carieră.</i></p>	<p>pentru a argumenta decizia cu privire la viitoarea carieră.</p> <p>11. Elevii pot distribui responsabilitățile în echipă pentru realizarea cu succes a unei sarcini.</p> <p>12. Elevii pot reflecta asupra propriilor experiențe în timpul vizitei lor de explorare și pot trage concluzii pentru procesul lor de orientare în carieră.</p>
---	--

Evaluarea la finele anului de studiu la disciplină „GHIDARE ÎN CARIERĂ”, include cuantificarea competențelor formate în baza descriptorilor, pe baza următoarelor calificative: „foarte bine” (FB), „bine” (B), „suficient” (S).

Pentru stabilirea calificativului, la final de an școlar, se aplică următorul algoritm de calculare a numărului de competențe formate:

- **100% - 81%** sau de la 12 până la 10 din numărul total de descriptori formați corespunde calificativului **Foarte bine**;
- **80% - 56%** sau de la 9 până la 7 din numărul total de descriptori formați corespunde calificativului **Bine**;
- **55% - 25%** sau de la 7 până la 3 din numărul total de descriptori formați corespunde calificativului **Suficient**;

Înregistrarea rezultatelor învățării în catalogul școlar. Evaluarea este realizată în bază listei de descriptori corespunzătoare clasei respective (tabelul de mai sus). Pentru fiecare dintre cele 12 unități de competențe este determinat câte un descriptor. Acești descriptori reprezintă modalități alternative și nu cumulative de exprimare prin comportamente observabile a competențelor specifice. Se consideră formată competența specifică disciplinei, dacă sunt observate comportamente care corespund unui descriptor de la competența respectivă. Nu este obligatoriu ca la fiecare oră și pentru fiecare elev/elevă să fie înregistrat un descriptor.

Cadrul didactic are obligația să introducă sistematic și regulat (pe toată durata anului de studii), în catalogul școlar, la pagina rezervată disciplinei opționale „GHIDARE ÎN CARIERĂ”, în dreptul fiecărui elev/eleve, numărul de ordine al descriptorilor de competență corespunzători comportamentelor manifestate de elev/elevă și care reflectă competențele specifice ale disciplinei.

Cadrul didactic, până sau după consemnarea numărului unui descriptor în catalogul școlar, oferă feedback comportamental elevului/elevei. Forma (oral sau scris) și modalitatea de oferire a feedbackului este stabilită împreună cu elevul/eleva (de exemplu, agenda elevului/elevei la rubrica note, caietul elevului/elevei, jurnalul personal etc.).

Feedbackul oferit trebuie să fie:

- **imediat:** reacția inversă este oferită elevului/elevei imediat ce cadrul didactic a decis să înregistreze în catalogul școlar numărul descriptorului de competență;
- **complet:** cadrul didactic descrie fapte obiective/comportamentele pozitive și constructive manifestate de elev/elevă, fără a le interpreta, care denotă manifestarea unei competențe specifice. Cadrul didactic se asigură că elevul/eleva a înțeles ce i-a spus și răspunde la eventualele întrebări de clarificare;
- **prietenos:** informația oferită individual sau unui grup de elevi/eleve care au manifestat aceleași comportamente trebuie să fie pe înțelesul elevului/elevei, sensibilă la nevoile și capacitățile fiecăruia;
- **continuu:** procesul de oferire a feedbackului are loc pe tot parcursul anului de studii începând cu reacții comportamentale după realizarea unor sarcini/activități de

învățare punctuale până la înregistrarea numărului de competență în catalogul școlar.

În catalogul școlar, la disciplina opțională „GHIDARE ÎN CARIERĂ” cadrul didactic înregistrează:

- **zilnic** - data, prezența la ore a elevilor/elevelor, conținuturile curriculare la ore și tema pentru acasă, dacă aceasta este planificată;
- **sistematic** și pentru fiecare elev/elevă (în rubrica notarea rezultatelor învățării) numărul de ordine al descriptorilor care s-au manifestat în mod firesc, oferind elevului/elevei feedback descriptiv/comportamental;
- **la final de an de studii** – calificativul (FB, B, S) acordat fiecărui elev/eleve, oferind elevului/elevei feedback descriptiv/comportamental;
- **pentru elevii/elevele care au acumulat un număr mare de absențe pe parcursul anului** de studii (și nu mai este spațiu pentru consemnarea descriptorilor de competență în catalogul școlar), ca rezultat al parcurgerii programului de recuperare/ameliorare, descriptorii de competență manifestați se consemnează într-un proces verbal. Acești descriptori se iau în calcul la stabilirea calificativului la disciplină, care se înscrie în catalogul școlar, iar la rubrica note, cadrul didactic înregistrează numărul procesului verbal.

Cadrul didactic explică într-un mod accesibil elevilor/elevelor și reprezentanților legali ai/ale acestora esența descriptorilor de competență pentru clasa respectivă și îi informează periodic despre modalitatea de înregistrare a rezultatelor învățării în catalogul școlar.

VIII. RESURSELE NECESARE PENTRU DESFĂȘURAREA PROCESULUI DE STUDIU

Resurse Online:

1. Wiltrud Weidinger, *Cum sprijinim Învățarea activă. Broșură pentru profesori*, Universitatea Pedagogică din Zurich, 2017, <https://jobsproject.ro/ro/teachers/>
2. Wiltrud Weidinger, Martin Keller, Rolf Gollob, *JOBS-Orientare profesională, Caietul elevului*, Zurich, București, Brașov, 2014, Versiune revizuită, 2017, <https://jobsproject.ro/ro/students/>
3. Fișe de lucru pentru elevi, <https://jobsproject.ro/ro/students/>
4. Wiltrud Weidinger, Martin Keller, Rolf Gollob, *Trusa de instrumente. Instrumente de lucru pentru elevi*. Zurich, București, Brașov, 2014

Cadrul legal și normativ:

1. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării. Cadrul de referință al curriculumului național. Chișinău: Lyceum, 2017
2. Ministerul Educației al Republicii Moldova. Standarde de eficiență a învățării. Chișinău: Lumina, 2012.
3. Ministerul Educației al Republicii Moldova. Referențialul de evaluare a competențelor specifice formate elevilor. Chișinău, 2014.

IX. BIBLIOGRAFIE:

1. Băban, A. *Consiliere educațională. Ghid metodologic pentru orele de dirigenție și consiliere*, 2009.
2. Bell, S. (2010). *Învățare bazată pe proiecte pentru secolul 21: Abilități pentru viitor*. The Clearing House, doi.org/10.1080/00098650903505415
3. Birkenbihl V., *Antrenamentul comunicării sau arta de a ne înțelege*, Editura Gemma Press, București, 1997.
4. Bocoș, M., *Instruire interactivă*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca, 2002.
5. Cartaleanu, T.; Cosovan, O.; Goraș-Postică, V.; Lîsenco, S.; Sclifos, L., *Formarea competențelor prin strategii didactice interactive*, Centrul Educațional PRO DIDACTICA, Chișinău, 2008.
6. Călineci, M. *Cunoașterea elevului*, Ed. a 2-a, rev. Educația 2000+, București, 2009.
7. Chicu V (coord.), *Formarea continuă a cadrelor didactice în contextul educației centrate pe cel ce învață*, CEP USM, Chișinău, 2010.
8. Chirică, S., Andrei, D., Ciuce, C. *Aplicații practice ale psihologiei organizaționale*, 2009.
9. *Consilierea și orientarea în carieră – ghid pentru studenți și absolvenți*. Universitatea Politehnică din București, Centrul de Consiliere și Orientare în Carieră, 2008.
10. Cosmovici A., Iacob L., *Psihologie școlară*, Editura Polirom, Iași, 1999.
11. Cristea G., *Managementul lecției*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2007.
12. Cucoș, C., *Pedagogie*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Polirom, Iași, 2006.
12. Dalat, Y. *Ghidul reușitei tale profesionale*, Editura Polirom, Iași, 2003.
13. Dandara O., *Ghidarea și proiectarea carierei în contextul educației permanente*. Chișinău: CEP USM, 2012.
14. Dandara, O., Mija, V. *Proiectarea carierei și ghidarea în carieră : Suport metodologic pentru elevii și cadrele didactice din învățământul secundar vocațional-tehnic*. CEP USM, Chișinău, 2014.
15. Dumitrașcu D. (coord), Turchină T., ș.a. *Învăț să fiu, ghid pentru psihologi școlari, diriginți, profesori*. Chișinău: Centrul Educațional Pro Didactica, 2006
16. Jigău, M. *Consilierea carierei. Compendiu de metode și tehnici*. Editura SIGMA, București, 2007.
16. Joiță E., *Management educațional*, Polirom, Iași, 2000.
17. Ghica, Vasile (1998). *Ghid de consiliere și orientare școlară pentru orele de dirigenție*, Iași: Polirom.
18. Colwell, P. *Cheia succesului*, Editura Polirom, Iași, 2003.
19. Gulei, M-E., Serea, A. *Orientarea și consilierea în carieră: ghidul profesorului*. Editura Spiru Haret, Iași, 2011.
20. Gulei, M-E., Serea, A. *Orientarea și consilierea în carieră: manualul elevului*. Editura Spiru Haret, Iași, 2011.
21. Guțu Vl. (coord.), *Educația centrată pe cel ce învață*. Ghid metodologic, CEP USM, Chișinău, 2009.
22. Guțu Vl. (coord.), *Psihopedagogia centrată pe copil*, CEP USM, Chișinău, 2008.
23. Ionescu, M. *Demersuri creative în predare și învățare*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca, 2000.

24. Ionescu M., Radu I., *Didactica modernă*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2001.
25. Iucu, R. *Managementul și gestiunea clasei de elevi*, Polirom, Iași, 2000.
26. Lemeni, G., Axente, A. *Consiliere și Orientare. Ghid de educație pentru carieră. Activități pentru clasele IX-XII/SAM*, 2004.
27. Lemeni, G., Miclea, M. *Consiliere și Orientare. Ghid de educație pentru carieră*, 2010.
28. Minder, M., *Didactica funcțională. Obiective, strategii, evaluare*, Ed. Cartier, București, 2003.
29. Măgurianu, L. A., Azoitei, N. D. *Un ghid mic pentru o carieră mare*. ediția a II-a revizuită, Asociația Alternative Sociale, Iași, 2006.
30. Nicu, A. *Strategii de formare a gândirii critice*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2007.
31. Salomia, E., Marcinschi, M. *Ghidul carierei mele*. București: Centrul Educația 2000+, 2002.
32. Sarivan, L., Gavrilă. R.M., Stoicescu, D. (2009). *Predarea-învățarea interactiva centrata pe elev*. Ed. a 2-a, rev. Bucuresti : Educatia 2000+
33. Scifos L., Goraș-Postică V.ș.a., *O competență-cheie: a învăța să înveți*. Ghid metodologic, Chișinău, C. E.PRO DIDACTICA, 2010.
34. Senge P., *Școli care învață. A cincea disciplină aplicată în educație*. București: Editura Trei, 2016.
35. Stozhko, N., Bortnik, B., Mironova, L., Tchernysheva, A. și Podshivalova, E. (2015). *Învățare interdisciplinară bazată pe proiecte: tehnologie pentru îmbunătățirea cunoașterii elevilor*. Research in Learning Technology, 23 (1), 27577, doi.org/10.3402/rlt.v23.27577
36. *Succesul profesional: ghidul profesorului și al consultantului voluntar/ Junior Achievement Romania*, București, 2012.
37. Papuc, I., Albu, M., Jurcău, N. *Procesul decizional managerial în sfera educațională*, 2011.
38. Pease A., Garner A., *Limbajul vorbirii-arta conversației*. Editura Polimark, București, 1994.
39. Temple, Ch.; Steele, J.L.; Meredith, K.S., *Aplicarea tehnicilor de dezvoltare a gândirii critice*. Centrul Educațional PRO DIDACTICA, Chișinău, 2003.
40. Tomșa Gh., *Consilierea și orientarea în școală*. Casa de Editură Viața Românească, București, 1999.